

TAXONOMIE KUNSTIG COMPETENT

Onderzoek naar het ontwikkelen van artistieke competenties

Erik Schrooten

Februari 2018

PRAKTIJKONDERZOEK

In de ontwikkeling van de leerplannen *Kunstig Competent* onderzochten we via literatuurstudie, gesprekken met leraar-kunstenaars en een ontwerptraject naar een geschikte en werkbare taxonomie voor artistieke competenties. In dit document wordt deze zoektocht beschreven en wordt de taxonomie *Kunstig Competent* voorgesteld.

TAXONOMIE

Taxonomie komt van het Griekse *taxis* (ordening) en *nomos* (gebruik, wet). Een taxonomie ordent elementen op een systematische manier op basis van criteria.

Taxonomieën worden in het onderwijs gebruikt om ontwikkeling zichtbaar te maken. Ze beschrijven hoe leerlingen evolueren in hun leer- en ontwikkelingsprocessen. Ze maken ook duidelijk aan welk gedrag een leerling op een bepaald moment best vertoont. In die zin beantwoorden taxonomieën aan een verlangen van beleidsmakers én leraren om onderwijs pakbaar en beheersbaar te maken.

TAXONOMIE VAN BLOOM

Bij de ontwikkeling van de nieuwe eindtermen secundair onderwijs werd de Taxonomie van Bloom als leidraad gebruikt. Bloom en later Krathwohl/ Anderson onderscheiden volgende stadia: herinneren, begrijpen, toepassen, analyseren, evalueren en creëren. Deze begrippen maken onmiddellijk duidelijk dat deze taxonomie zich hoofdzakelijk richt op cognitieve processen. Kunstenaars herkennen er zich minder in. De gedachte dat creëren een laatste fase is, doet kunstenaars ook de wenkbrauwen fronsen.

Oefeningen om de doelen van kunstonderwijs te ordenen volgens Bloom leverden vreemde resultaten op. Kinderen die in de eerste graad van het deeltijds kunstonderwijs kunstinitiatie volgen, zouden volgens de Bloom-logica vooral de artistieke bouwstenen moeten *begrijpen*. En dat is de wereld op zijn kop. In deze fase van een artistieke ontwikkeling zijn juist spel, ervaring, experiment en elementaire creatie de basiselementen. Er inzicht in hebben is daar in deze fase ondergeschikt aan.

TAXONOMIE VAN DAVE

De psychomotorische taxonomie van Dave bevat interessantere elementen. Deze taxonomie beschrijft hoe je een vaardigheid traint. De leerplannen DKO van het GO! vertalen deze taxonomie als volgt:

1. IMITEREN: een creatieve of artistieke vaardigheid observeren en die proberen na te doen waarbij geaccepteerd wordt dat het resultaat nog niet goed is.
2. OEFENEN: verbeteren van de creatieve of artistieke vaardigheid door lessen te volgen, instructies te krijgen of door er over te lezen en te oefenen.
3. VERFIJNEN: verfijnen van de creatieve of artistieke vaardigheid totdat deze zelfstandig op een hoog niveau kan worden uitgevoerd en kan worden gedemonstreerd aan anderen.
4. COMBINEREN: toevoegen van nieuwe creatieve of artistieke vaardigheden en/of nieuwe aspecten waardoor iets nieuws en eigens wordt verkregen.
5. AUTOMATISEREN: doorontwikkelen van de creatieve of artistieke vaardigheden waardoor deze geheel geautomatiseerd worden en onbewust plaats vinden, waardoor er ruimte ontstaat voor nieuwe creatieve of artistieke ontwikkelingen.

Kunstenaren waarmee we dit model verkenden, herkennen zich meer in deze taxonomie maar plaatsen vraagtekens bij de volgtijdelijkheid van deze lijst. Oefenen en automatiseren komen in de praktijk vaak achter elkaar waarna er gewerkt kan worden aan verfijning. Ook is imitatie niet altijd een startpunt. Soms start de verkenning van een vaardigheid vanuit experiment. Met vallen en opstaan maken leerlingen zich dan een handeling eigen.

CYCLISCH EN RIZOMATISCH PROCES

Gesprekken met leraren maakten duidelijk dat een lineaire taxonomie niet altijd past bij kunstonderwijs. Enkel voor een aantal vaktechnisch vaardigheden die vanuit een lange traditie ontwikkeld zijn en een vaste volgorde hebben, is een lijn die start bij imiteren en eindigt bij automatiseren wel herkenbaar.

Leerlijnen is daarom een concept dat ongemakkelijk aanvoelt in kunstonderwijs. We spreken liever van vertakkingen waarbij een leraar-kunstenaar of een leerling telkens op een kruispunt bewust of onbewust beslist welke richting het uit gaat.

De Franse filosoof Gilles Deleuze introduceerde het concept *rizoom*. Wie in zijn tuin zevenkruid heeft staan weet dat er dan onder de grond een onbeheersbaar kluwen van wortels ontstaat. Telkens als je er één met de schop probeert uit te roeien, ontstaan er weer nieuwe vertakkingen. Leren in kunstonderwijs heeft zo'n rizomatische, vertakkende structuur. Leervertakkingen, leergebieden, leerrichtingen, ontwikkelingsdomeinen of leerintenties zijn woorden die misschien wat ongemakkelijk klinken, maar die wel beter aangeven hoe ontwikkeling in kunstvakken echt plaatsvindt. Dat de doelen van Kunstig Competent via landkaARTen gevisualiseerd worden, is geen toeval.

TAXONOMIE KUNSTIG COMPETENT

De cruciale vraag is nu welke elementen van een competenties ontwikkeld kunnen worden. Op twee manieren hebben we deze vraag onderzocht:

1. vanuit gesprekken met leraar-kunstenaars;
2. vanuit onderzoek van onderscheidende elementen uit bestaande leerlijnen kunst(educatie).

We stelden vast dat vier ontwikkelingsthema's regelmatig terugkwamen: kwaliteit, zelfstandigheid, complexiteit en eigenheid. Een leerling is meer competent als de kwaliteit, zelfstandigheid, complexiteit en eigenheid van de competenties groter wordt:

- **kwaliteit** verwijst naar soepelheid, gemak, verfijning, virtuositeit, automatisatie, sierlijkheid en vlotheid;
- **zelfstandigheid** slaat op toenemende onafhankelijkheid van ondersteuning en toenemende zelfsturing;
- **complexiteit** duidt op moeilijkheidsgraad, veelheid;
- **eigenheid** heeft te maken met eigen invulling of persoonlijke touch.

Het is aan de leraar om in zijn interventies leerlingen aan te sporen om een volgende stap te zetten in één van deze vier richtingen.

VOORBEELD

We maken dit tenslotte concreet met een voorbeeld: Warre studeert voor gitaar een studie van Leo Brouwer in. Deze studie draait rond snelheid van de rechterhand.

Inzetten op kwaliteit...

- de leraar werkt met zijn leerling aan een hogere snelheid van uitvoering: het metronoomcijfer steeds hoger zetten, studeren in verschillende tempi...

Inzetten op zelfstandigheid...

- de leraar voegt deze keer geen extra vingerzetting toe aan de partituur en vraagt aan de leerling om zelf in potlood vingerzettingen te schrijven.

Inzetten op complexiteit...

- de leraar kiest deze partituur omdat een aantal complexere zaken samen komen: een hedendaags klankidoom, ongewone grepen, snelheid, snelle afwisseling van dynamiek...

Inzetten op eigenheid...

- de leraar vraagt om een eigenzinnige agogiek aan het werk te geven. Vanuit experiment wordt er een versie gekozen die het meest uitgesproken past.

